

АДАБИЁТ САҲИФАСИ

Дугоналар қўшиғида дурдоналар...

ЎЗБЕК ШОИРАЛАРИ ҲАҚИДА

Эн адабиёти ўзининг бой тарихида номи кенг унлар орасида танилган, йиллар ўтиши билан асарлари эсдан чиқмайди аjoyиб шоирларига эътиборини. Нодир, Увайсий, Маҳзуналар яратган ширлар нуйларга солиниб ишчи клубларида, мейдаларда, эстрадада ҳамон севилиб куйлаб келинмоқда. Чунки, улар яратган асарларда аср бўйи озу қилиб келинган озо севги-мухаббатлар узилган ва инанилини сотилган қизларнинг охи-қоралари зур маҳорат билан тасвирланган. Шоирларнинг газал ва рубоиларига, мимас ва муроббаларига кўлок солар эъзисиз, битомондан «тутундек кўна чирмаган кўнгил»ларнинг эшитиб, улар хонига ачинасиз, дардасиз, иккинчи томондан эса уларнинг мафоларга боши, зулмат ичиде туриб нурга интилиши, тасвир ва ўтир қалами сизда фохларни туйғулини уйғотди.

Энал рус революцион-демократ танқидчиси Н. Чернышевскийнинг «Табиа хотин-қизларни кучли эътиборини қилиб яратиб, ақл-идрон билан таъдиған бўлса-да, бироқ бу ақл-идрон жамият учун фасиз бўлиб келмоқда. Жамият бу ақлни рад этми, поймол қилмоқда, бўмқоқда. Агар бу ақл-идрон қилинмаган, бўйилмаган ва аксича ишга қилган бўлса эди, кишилик жамияти ўн марта тез танқид этган бўлар эди» деган сўзлари худди ўз-ўшораларига нисбатан айтилгандай туюлади.

Ўзбек шоирларининг интимоий қисмати, босиб қи ҳаёт йили, гарчи уларнинг айримлари «Хона ронда» лаш, муҳтоили ва хоноратдан озо бўи бўлсалар-да, бир-бирига жуда ухшаш нотида. эринг барчаси эрини фийрни бўғувчи ярамас нут таъйинидан кутула олмадилар. Ислом дини ва ярат пешволари томонидан хотин-қизлар учун беллаб берилган чегаралардан четга чиқиб, инсонлик нуқтарини ҳимоя қилишга интидилар. Шунинг учун ҳам Увайсий шоирлар йиғилишига журъат билан кириб:

«Мани, лодхулу! деб, маҳрум этма борбон аҳли
Азал деҳқони бағрим қонини экан бу гулзор»,
деган эди.

Биринчи ўзбек совет адабси Ойдиннинг босиб ўтган ҳаёт йили нуп ўзбек хотин-қизларига хосдир. Ойдиннинг баувиликка бўлган ҳаваси, озоликча бўлган интилиши оғир синовларга дуч келди. Ота ва қарииндошлари, маҳалла-куй, совет ҳукумати берган

эркинликлардан фойдаланишга тўсқинлик қилди. Ленин Ойдин ўз мақсади йўлида учраган қийинчиликларга бардош берди, орғага чекинмади, бу йўлдаги жасорати ва шижоати билан бошқаларга ўрнак бўлди.

1925 йилда ишчилар клубида Ойдиннинг «Янгилик» на қадам» пьесаси ийилди. Бу ўзбек адаби томонидан ёзилган дастлабки драматик асар эди. «Янгилик» на қадам» бадий жиҳатдан бўш бўлишдан қатъи назар, катта муваффақият қозонди. Турмуш ва ҳаёт масаласи, раши, эскилик сарикларига марши нураш, ҳаётда мустақил бўлиш, жамоат ишларидан четда қолмаслик ва масалаларни кутариб чиқишди. Бу тема шоира Зулфия шеърларида, Саида Зуннунова ҳикоя ва повестларида давом эттирилди.

Сиз совет ёзувчилари Ойдин, Музафина Алави, Зулфия, Саида Зуннуноваларнинг асарларини ўқир эъзисиз, нолларини радио, телевизор орқали эшитар эъзисиз, бехатир ўқиб шоирларини эъзисиз. Совет даврида имод этган ва эъзтаган адабларнинг тақдирини ўқиб шоирларнинг тақдирини таъминла бошқадир. Улар Ойдиннинг кўбидан нур эмиб, инсоннинг энг яхши умид-истакларини, бахт-саодатини, истиқболини куйлаш шарафига муассар бўдилар.

Юқорида номлари зикр қилинган совет адабларининг адабиёт майдонига кириб келиши, эъзтаган тугган ўрни, ёзиш манераси бир-бирдан фарқ қилди. Ойдин ҳикоя жанрида қолдирган баракали мероси билан, Зулфия чунқур, бой лирикиса билан, Саида Зуннунова йшлар ҳаётини тасвирлаши билан кенг унвчилар оммаси ўртасида ҳурматга сазовор бўлаёттирлар.

Кейинги вақтда кўпалар йш шоирлар — Эътибор Охунова, Гулҳеҳра Ёзуева, Марва Йаловлидинова, Гулҳеҳра Нуруллоева, Гулжон Абдурахмонова ва бошқалар умидли, дидил «адамлар билан адабиёт майдонига кириб келаятирлар. Ўз асарларида Коммунистик партия ва Совет ҳукуматининг оталарча қилётган ғамхўрлигиндан руҳланиб, замонамиз ишларининг аjoyиб фазилатларини, муънислар пра таътган меҳнатини, интишларини тараннум этишга ҳарамат қилаёттирлар. Уларга оқ йўл тилайми!

Ҳабиба ҚУРБОНОВА,
Ўзбекистон ССР Фаилар академияси А. С. Пушкин номи Тил ва адабиёт институтининг директори.

БАТАН

(Қ ў ш и қ)

Нур бўлиб бағрингни кездим, ҳур Батан ишқинг билан,
Шул сабабдан куйлагиман ҳар нафас гулшандаман.
Субҳидамда минг наво-ла сайраса бўлбул агар,
Мен дегайман: гул очилгай шу навода гулшадан.
Бир гул ишқи шунча ором, завқ берар бўлбул учун,
Ҳеч туганмас завққа қондир бу Батанда ҳар чаман.
Чунки иқбол ўлкасида ишсева эллар яшар,
Сўзи — ширин, тиллари — бол, қалби нуп шарбат сухан.

Санобар ҲАСАНОВА,
Наманган.

ҚўЛЛАР

Метин қўллар, меҳнатқаш қўллар,
Юркенд тинимас заҳматқаш қўллар,
Сиз билан бунёгга келтирдим қўллар,
Сизнинг таҳрирингиз менга бахт, қўллар,
Сиз билан тоғларни талқон қилганман,

Сиз билан ёлларни яқсон қилганман,
Сиз билан қилганман ўлларни бўстон,
Сиз билан қутганман ўлмада меҳмон,
Қалол меҳнатим-ла инсон аталдим,
Меҳнат-ла умидга доим етолдим,
Мукаррам ҒАҒФОРОВА.

КЎЗЛАРИМ ҚАМАШАДИ

Эй гўзал далалар, нозли боқасиз,
Кўзларим қамашди кўришим билан,
Дилимни яйратиб нурлар ёғасиз,
Таърифга сўз келмас қувонганимдан,
Ким ёйди атайлаб, ҳу узун кетган
Ариқ лабидеги яшил лардани?
Ер устига қалққан кичик денгизми?
Кўнгулга ёқад дехқон йигитини
Пешона тағитган гулдор қийини,
Кулогимдан кетмас теринчиларнинг

Самонни янграб айтган кўшиғи,
Оромбахш далалар, қўйингиздан ҳеч
Кетолмайин қолдим бит қадар нари,
Бир аум ўйлаб топдим, кенгликда сизга,
Тенг келер меҳрибон онамининг бағри-
Мукаддас АБДУСАМАТОВА.

ФАРҒОНА ҚИЗЛАРИ

Республикада хизмат кўрсатган меҳнаткор, Ленинград бошқармасидаги Энгелс номи кўлхонинг комплекс механизациялашган бригадаси бошлиғи Маҳбуба Насриддинова, Оқуновое номи совхоздаги Килеҳон Туракулова, «Коммунизм», «Партия XII съезда» колхозларидаги Тухтахон Тўйчиева, Басерат Тўштемирова каби 200 тонначи механизаторларга, Полаги Калинин номи совхозининг бўлими бошқарувчиси Эргашой Имомова ва ҳар кун 250-300 нилграммдан пахта таъдиган Ленин номи, «Болшувин» колхозларининг теримчилари Мунисхон Қўчқорова, Саломатой Тошматова, Киров номи совхоздаги Зухраҳон Саидова, Хурсаной Хантова каби илгор — пахтазор юлдузларининг шаънига:

Кора зулф чамбаран,
Угли юрларда Батан ишқи бер,
Пахтазор фусунгор сиз
Сизнинг яллагиндан кулар чаноклар,
«Оқ олтин» тўқилса кўи
Гул-гул ёниб кетар ширмон яноқлар,
«Оқ денгиз» қўйида шошқин тўқиниса,
Тонна-тонна дурни терасиз ҳар кун.

Хорманг жононалар, хорманг чанқонлар!
Хирмон тоғ бўлгунча толмасин билан,
Яна гайратингиз бўлсин зийда,
Меҳнат майдонида жўш урсин юрак.
Санъат МАҲМУДОВА,
Фарғона.

АМУ

Соғинаман шўх дарё,
Мавяларингиз кўрмасам,
Соғинаман ҳар саҳар,
Бўйларингиза юрмасам,
Кўпирасан, тошасан,
Отиласан қирғоққа;
Шоирнинг юратидек,
Талпинасан йироққа.
Шовқинингизни тинглаймиз,
Қўшиқ дебон мен уни;
Ғазалхон суваринингиз,
Мафтуниман, мафтуни,
Саломат БЕКЖОНОВА,
Хоразм.

МАДҲИНГНИ КУЙЛАЙ

Орол денгиз — асов тўқини,
Боксам юрагимда тошини
Урчаланиб уйнар ҳар чоқ
Тўлиб-тошиб куйлар ҳар чоқ.
Куйлар қайтар сурув-сурув,
Кора тоғдан, кенг айловодан,
Куй изидан яшнаб гугун
Қизлар челар, сиз сулуводан
Ургулайин, чўпон қизлар,
Элимизнинг фаҳри сизлар,
Чўп қувоншар Уст-юрт ёқда,
Ер болагини эзлашди,
Меҳнат ишчи қайноқ қалба,
Атга тўқини нўзлашди,
Меҳнатсевар бизнинг қизлар,
Юлдуз кўрдим кўсингизда,
Кўрки чирой юзингизда,
Ер бахтиер меҳрингизда,
Ширин-шакар сўзингиздан,
Пахтазорда нурдан сизни
Пўлат отининг шуқорларини,
Куйлай тинмай мадҳингизни,
Эй юраги баҳорларим,
Қорақалпоқчадан таржима.

ОЛТИН КУЗ

Самдиз тўла олтин, саховат ортиб
Келди сизга кўз,
Олов янглиғ ҳар шўх, қўшдан тортиб
Очар баҳрим кўз,
Тўқин-соҳил кўз кезади далаларда
Янроқларда рағм улашиб боғча-боғ,
Савол бердим: қанда қушлар шўх, нағмалар?
Жавоб берди олов юзми, олтин дўдир:
Хайт завоқим, меҳнат шайқин, шеърлар баҳсим,
Чамаларда бўлибдиларингиз шўх, нағмасин,
Пахтазорни узумзорларга кўчирдим,
Ҳосил тўқин бошлаб, тақдим олтин сирга
Дов-дархатлар, атр гуллар бутогича,
Олтин тақдим гўзаларингиз қўлогича,

Олтин мавзу бердим шоир ҲАҲИМ,
Марҳаб кўз!
Янроқларингиз ўйнашида кўрдим сени
Пахтазорда теримчининг ширин йди,
Турсунолар шўх қўйди кўрдим сени,
Далаларда, овуларда ҳосил тўди,
Полларда аносанинг ширин бўди,
Хирмонларини Олтоғга тенг улкан бўди,
Қишлоқ қаронлар айдида кўрдим сени,
Олтин терор ширин илҳом, шеърин қўйиб,
Чиройингиза нур билан боқад тўйиб,
План тўқса ўзбек элик катта тўйи,
Шонли меҳнат қумлариде кўрдим сени.

Эътибор ОХУНОВА.

ЧИН ИНСОНЛИК

Йўқ, тилла сирғалар керакмас менга,
Ортиқчадир гоят безаниш, зийнат.
Чин инсонлик, поклик бўлса бас мейга,
Бу нарсга олтиндан минг қарра қиммат,
Олтин нарсалар-ку сотилар пулга —
Инсонийлик, поклик пулга сотилмас.
Юз аср изласанг ҳам тушиб йўлга,
Шундай қиммат олтин асло топиламас.

Ҳамида КАРИМОВА,
Самарқанд.

ҚИЗЛАРЖОН

Севги ўт ташласа юрагингизга,
Ойдин тун бермаса тинчлик ва уйқу,
Олам нуйлагандай кўринса сизга,
Ҳамда асир этса ажиб бир туйғу,
Тасалли излайсиз ҳисларингизга,
Ғазаллар ёллайсиз варақлаб нитоб,
Гулден қалбингизни ялнатар шунда
Севги сатрлари бўлиб офтоб,
Шундай мезда қизлар пок
ишқингизга,
Таркимон бўлса биронта
Сирдош бўлиб қолсам ҳамиша
Шу менинг ораўйим, шодлигим,
Санда ЗУННУНОВА.

ЎЗБЕКИСТОН РАССОМЛАРИ АСАРЛАРИ КИЕВДА

Қардош республикаларо ижодий таъриба алмашишни традицияси яхши самаралар бераётир.

Яқинда Ўзбекистон рассомларининг айтилганлари «Жанголар қалам» номи билан Киевга юборилди. Ўзбекистоннинг рассомларининг 30 та ижодий планки асарларининг 30 та ижодий планки Киевликларда яхши таассурот қолдираётир.

«Кўргазма» бига гоит манзур бўлаётир. Ундаги асарлар замонавийлиги, чунқур голяйлиги, жонлиги

билан бизни мафтун қилди. Бу асарларда беорилар, интилишбозлар ва эскилик сариклари фох қилинган. Қардош Ўзбекистон рассомларининг асарлари кўргазмаси мени мафтун қилди — деб ёзди шахсий пенисионер ўртоқ Татаринов.

Кўргазмалари асарлар ичиде рассомлардан В. И. Евенковнинг «Ҳамма нарсани жамғарини», Т. Теннинг «Вир худбининг ички юзламачилиги», С. Марфининг «Тўхтата олмайд», В. Жуконинг «Хотира» каби асарлари

аиниксе диққатга сазовор бўлаётир. Кўргазмани 10 кун давомида 6 мингдан ортиқ томошабин келиб кўрди.

Кўргазмага бағишланган муҳокама ҳам бўлиб ўтди. Украинанинг рассомлардан Т. Лешчун, А. Ворона, В. Р. Шетовлар Ўзбекистонлик рассомлар асарларини юқори баҳолаш билан бирга, ўзлари учун таъриба мактаби эканини ҳам аътироф этдилар.

Яқинда Тошкентда украин рассомларининг ҳам асарлари кўргазмаси очилади.

В. МАТИНОВА.

ШУ кунларда республикамиз пахта далаларида иш қизгин. Тошкентдаги Янгйўл ишлаб чиқариш бошқармасига қарашли Халқобод комбинатига ёрдам бериш учун чиққан Тошкент медицина институтининг студентлари ҳар кун 110-120 нилграммдан пахта тараёттирлар. Сурада (чапдан унга) педиатрия факультетининг 2-курс студентлари Жаҳро Сангилова ва Сайёра Мулла-новалар пахтазорда.

А. Тураев фотоси.

Шикки тақдир

(ҲИКОЯ)

Тун яримдан ошган бўлса ҳам йўн-қулки аяжиде. Меҳмонларнинг ҳаммаси кўлхонинг оддий, диққат қишлари экан. Дилдор айтганидек бу ҳушқалқ қишлар ҳақиқатда ҳам баҳри-дилими очиб юборгандек, ўзини анча енгил сезардим. Турғун йўлда йўқ ҳушқалқ, ўзгалардан бери елиб-юғуриб чарчаганлигига қарамай, дам йўлда тушиб кетар, дам қишқилди қилиб, ҳаммани қотириб қўйдиранди. Қўн қарға яширини билмай, оилаликлар олдига галга қишқилди уялиқлариде атирган йиш-қизларни шундай устали билан галга солиб қўйдики, оилаликлар олдига галга қишқилди, қишқилди тушиб кетганларини йўлда ҳар сезмай қолардилар. Дилдор билан Турғун ёқма-ён атиришганда, мен уларнинг нақадир бахтиерлигини бутун ағуҳудим билан ҳис этардим.

Бу ҳолат қалбимни тўқилантирди, ётган кўп воқеалар кўз йиқимда жонланди.

Институтда ўқётган давримизда эди. Мен унда IV курсда, Дилдор эса II курсда бошқиб-бошқиб институтда ўқир эдик. Дилдор ҳеч қандай сирини менадан яширма, қўнликча маслаҳат ҳам сўради.

Практикадан келган кучим эди. Энди Дилдор-қизга борай деб турганимда ўзи келиб қолди. — Келганимизни ҳозиргина эшитдим, ёни-кечига чопдим, Васила опа, — деди у мени бағридан бўшатмай. Сиз йўқлигингизда шундай катта галлар бўлди-ки... Унинг қаттиқ ҳаяжонланганини қириб келгандай сезгандим.

— Тинчликми ўзи, оловдек ёниб кетмасан? — ёрдамчи тушуна олмади.

— Бекободдаги йўтоқчиликда боргандим. Қалтиришма оғ-тобига илчи олмай қоронғиса қолиб кетдим. Нима қилишимни билмай пидеда кетётган иккита маст айланим тўрди. Қўчада ҳеч ким йўқ. Агар «Победа» машинаси келиб мени кўтқариб қолмаганда, билмайман нима бўларди. Шофер мени ётоқхонадан келтириб қўйди. Шундан кейин ҳар кун олдима келадиган бўлиб қолди. Ўзи жуда ҳам яхши... Уш... У менадан қандай жавоб беришимни сўрабди. Нима дейишимни билмай қолдим, — деди у ва сўзмасидан хат олиб менга узатди. Мен таниш ёзувга тикилиб нилхониб қолдим, танамдаги қайноқ қон мийжа келиб қуйилгандай бўлди. Хат... Бир вақтлар менинг ҳам тунларимчи бедор ўтказишма сабабчи бўлган йиштининг жим-жимдор харфлари. Ушандай ўли сўзлар.

Дилдор юзидеги ўзгаришларни сезмас, қалбимда турғин қилаётган ҳислардан беҳабар диванга суяниб, ширин хаёлларга чўлиб ётирдим.

— Илгари бир қизни севар экан. Лекин қиз бошқа кишига турмушга чиқиб кетибди... Ҳаётда мана шундай қизлар бўлар экан-а, — деди у.

У яна нилалардир демоқчи бўлиб менга қаради. — Вой, олажон меза рангингиз ўзгариб кетди? — Йўқ, ўзим шундай... — дея зўрма-зўрма кулимсирардим. Сен уни яхши биласанми?

— Яхши биламан. Агар қўрсангиз ўзингиз ҳам тан берадигиз. Биласизми, у шундай аjoyибки, ахир мен нима десам сўзини қайтармайди, Васила опа, нима деб жавоб берсам экан-а?

«Наҳотки Дилдорга берган ваъдаси рости бўлса?.. Наҳотки мен янглишган бўлсам?.. Мана шу фикр кучли гулдирак ичиде нурисиз қақнаган қақмоқдек йилт этиб ҳаёлимдан ўтди.

Дилдорга бўлган воқеаларни айтиш учун оғиз жуфтлардим, лекин унинг чўқир ишонч билан кўрдан айтётган самимий сўзлари олдига ўзимнинг нақадир оғиз эканлигимни ҳис этардим.

— Жавоб беришга ишқилма, — дедим ниҳоят. — Ахир сен унга йш тақдирини бир кунга ёки бир йилга эмас, бир умрга боғлашинг керак-ку. Балки... Балки у сен айтганча яхши йишдири. Билмадим. Сена ёмонлигини раво қўрмайман.

— Негга бундай депсиз?.. Еки сиз уни тақиримингиз, — деди оқиста, лекин юракни эзиб юборувчи бир товушда.

— Йўқ, йўқ!.. Ундай демоқчи эмасман. Дилдор бирор ёмон гал айтсан йиллаб юборадигандек туюлди.

— Мен ҳам бир йилга қўнли қўйдан эдим. У ҳам сен таърифлаётган йишдек яхши, ақли эди... У ҳам мана шундай қалбни асирлашчи сўзлари, ўзининг сехрли хатлари билан мени шундай ишонтиркан эди-ки... Менинг назаримда онасининг ёғиз ўғли бўлган бу йиш консерваторияда ўқийман деб бировнинг ишонисига қирақалик қилиб топаган пу-лига аши қилиб юргандек туюлди. Қўнли совий-қўйди...

— Сиз уни танисангиз керак, Васила опа, яширман... Мен илк севидиган қолган ёдорликни олиб Дилдорнинг қаласа тўтишда мажбур бўлдим. Дилдор хатни ўқиб бўлиб, гижимлаб отади-ю, энди нима қиламан деб қўқсимга ўзини ташлайди деб йўлазандим. Йўқ, аксича у марғур бокди.

У нилалар демоқчи бўлиб мена қаради. Лекин шартта ёшради-да, чиқиб кетди...

Меҳмонлар тарқала бошлагандеги ўзимга келдим. Турғун уларни қўзатиш учун чиқди. Айтгиз Васила опа, менадан хафа эмасизми? — сўради Дилдор йишда келиб.

— Негга хафа бўлди. Сизларнинг шундай шод ва инок ҳаётингизни қириб севиндим. Дилдор қўнли ағасига тираган қолда заира бошладим.

— Биласизми, олажон... Ушандан кейин мен ҳам ҳар хаёлга бордим... Аммо сиз айтган айларики қўра-била туриб кўз юмиб кета олмадим.

— Ундан сўнг нима бўлди?

— Жуда қизиқ, — деди у зўб масъулиятли оғир вазифини бажариб, меҳнат самарасига ҳавас билан боқиб тургандек қизлар ёниб. — Мен уни хато йўлдан қайтардим. Севгим тўғрисида қийиқчиликларни ёниб ўтдим...

Дилдорнинг сўзлари берган сари қалбимни парчалаб, мавҳур хира йиларини равшанлантирар, янги режа, янги умид уқимларини алоқалотарди.

— Васила опа, ўз тўғрингизда ҳам гапириб беринг...—деди ниҳоят у мена юзланиб. Нима ҳақида сўзлаб берай, севгимдан, қийиқчиликдан юз йиларинимни ёки бутун фикри-зири банд этган қиз Дилдорга ҳавасим келётганини!

Озода ҒАНИЕВА.

